

FILOSOFIAN KEINON EETTISEN VALMENTAJAN JÄLJILLÄ

Olympialaiset, filosofia ja demokratia. Näiden ilmiöiden synty ajoittuu antiikin Kreikkaan, aika-kauteen, jota voimme kiittää myös valmennuskulttuurin synnystä. Ehkä yllättävintä on järjestys. Antiikin urheilu ja siihen liittyvät käsitykset ovat vaikuttaneet siihen, miten länsimainen ajattelu on kehittynyt.

Kuva: Antero Aaltonen

joka yrittää saada urheilijasta esiin sen potentiaalin, mikä ihmisen sisällä jo on.

Valmentaminen on toimintaa suhteessa toiseen ihmiseen. Tämä suhde synnyttää

FILOSOFIAN TAVOIN URHEILU ETSII TOTUUTTA: “Mitä vaaditaan mestaruuden voittamiseen?” ei ole ainoastaan käytännöllinen kysymys, vaan myös moraalinen kysymys siitä, mitä mestaruuden voittaminen tarkoittaa. Voiko mestaruuden aidosti voittaa esimerkiksi petoksen avulla? Vastaamalla tähän kysymykseen määrittelemme voittajien hyveitä eli arvostettavia luonteenpiirteitä. Pohdiessamme “Voittiko paras nainen tai mies tänään?” hahmottelemme sitä, mitä tarkoitamme käsitteellä “paras”. Kun urheilija kysyy itseltään “Onko minusta tähän?”, hän ei arvioi pelkästään päivän kuntoaan suhteessa muihin urheilijoihin, vaan pohtii, onko hän ihminen, joka kykenee vastaamaan asetettuun haasteeseen.

Arvostamme voittoja, koska arvostamme jotain syvempää ihmisessä, joka voiton on saavuttanut. Luovuttamalla saatu jääkiekon maailmanmestaruus tai dopingilla hankittu hiihtovoitto jättäneen useimmille katsojille kai puun toisenlaista ratkaisua kohtaan. Toisaalta altavastajan voitto ennakkoon ylivoimaisesta vastustajasta herättää ihailua, ja aito urheilun ystävä osaa toivottavasti arvostaa voittoa, vaikka voittaja ei oma suosikki olisikaan.

Valmentaja kehittymisen mahdollistajana

Olympialaisten myötä, noin 700-luvulla ennen ajanlaskun alkua, alkoi vahvistua ajatus siitä, että urheilullisuus ja saavutukset urheilussa eivät ole sidottuja sosiaaliseen statukseen tai syntyperään. Urheilullisuus on taito, jota voi harjoittaa. On mahdollista, että periaatteessa kuka tahansa voi tulla erinomaiseksi urheilijaksi, jos hän saa riittävästi tarvittavaa harjoitusta ja opastusta.

Urheilua ja varhaista filosofiaa yhdistää ajatus, jonka mukaan toinen henkilö voi auttaa ihmistä pääsemään parhaimpaansa. Sokrates piti itseään ajatusten kättilönä, jonka tarkoituksena oli saada ihminen löytämään totuus sisälleen. Samalla tavoin valmentaja voidaan nähdä kättilönä,

monia eettisiä kysymyksiä. Miten toista ihmistä tulee kohdella? Mikä on sallittua tuloksen saavuttamiseksi? Mihin valmennuksella pyritään ja millaisia arvoja valmentamisen halutaan välittävän?

Arvoista puhuminen on yleistä nykyajan urheilussa, mutta pohdinta arvoista ja urheilun päämääristä jää joskus puolittiehen. Urheiluun vaikuttavat nykyisin urheilun ulkopuoliset tekijät. Koska huippu-urheilulla on huomattava taloudellinen merkitys, törmäämme yhä useammin tilanteisiin, joissa tulosten katsotaan pyhittävän keinot. Samalla unohdetaan ne arvot ja päämäärät, joita urheilussa on alun perin ollut Pohdinnat siitä, miksi ihminen leikkii, urheilee ja kilpailee, hukkuvat usein tuloksia ja tulosten saavuttamista koskevan keskustelun alle.

Helmikuussa 2020 julkaistussa **Harri Rindellin** ja **Heidi Packalenin** ”Yksinäistä työtä joukkueen puolesta. Selvitys jääkiekon liigavalmentajien työnkuvasta kaudella 2018–2019» -julkaisussa käsitellään ihanteita ja arvoja. Selvitykseen haastateltujen jääkiekkovalmentajien näkemyksistä käy ilmi, että monet heistä kokevat filosofiset kysymykset tärkeiksi sekä oman identiteettinsä että työnkuvansa kannalta. Valmentaja joutuu jatkuvasti pohtimaan suhdettaan urheilijaan ja siihen, mitä valmennuksella halutaan saavuttaa. Pyrittäessä tuloksiin toisen ihmisen kautta, joutuu valmentaja arvioimaan myös sitä, millainen ihminen hän on ja millainen ihminen hän haluaa olla. Näihin eettisiin pohdintoihin filosofia tarjoaa valmentajillekin työkaluja.

Valmentaja hyveellisenä ihmisenä

Miten ihmisen tulisi elää ja millaisia ovat oikeat teot? Nämä kysymykset ovat olleet filosofiassa aina ajankohdittaisia. Valmentaja törmää arjessaan samoihin kysymyksiin. Millaista on moraalisesti hyvä eli oikea valmennus ja millaiset teot voidaan valmentajalta hyväksyä? Millainen on eettinen valmentaja?

Aristoteleksen hyveiden merkitystä korostava eettinen teoria tarjoaa yhden mahdollisen näkökulman näihin kysymyksiin. Hänen mukaansa hyvä elämä on hyveiden mukaista elämää ja oikeita tekoja ovat ne, jotka jollain tavalla edistävät hyveitä. Aristoteles ajatteli, että järkeään käyttävä ihminen päätyy automaattisesti suorittamaan oikeita tekoja. Häntä soveltaen voidaan ajatella, että on olemassa joitakin valmentajan hyveitä, eli piirteitä, joita valmentajassa arvostetaan. Valmentaja toimii oikein, mikäli hän toimii tällaisten hyveiden mukaan.

Yksinäistä työtä joukkueen puolesta -selvityksessä, jossa valmentajat saivat puhua anonyymisti, nousi esiin hyveellinen valmentaja. Hän on ihminen, joka tekee oikeita valintoja omasta halustaan. Valmentajat pitivät tärkeinä arvoina erityisesti rehellisyyttä, lojaaliutta ja empaattisuutta. He halusivat luoda pelaajille tasa-arvoiset kehitysmahdollisuudet, asettuivat joskus heikomman puolelle ja toimivat pelaajien ”tunteiden peilinä” tunnustusta antaen. (Rindell & Packalen, 2020, 19) Näistä huomioista välittyi se, että pelaajat eivät ole valmentajille pelkkiä välineitä, vaan arvokkaita päämääriä itsessään. Merkitystä on sillä, miten ihmisiä kohdellaan.

Toista ihmistä arvokkaana kohteleva valmentaja on hyvä ihminen. Valmentajan hyveistä puhuttaessa vaarana on, että valmentaminen tai valmentajan rooli aletaan nähdä muusta elämästä irrallisena ilmiönä. Ehkä onkin niin, että valmentajan hyveet eroavat muiden ihmisten hyveistä. Onko siis mahdollista olla hyvä valmentaja olematta hyvä ihminen? Myöntävä vastaus on ongelmallinen. Avaako se tien ajatukselle, jonka mukaan valmentajalle voidaan sallia epäeettinen ihmisten kohtelu? Tällaisellekin näkemykselle voidaan löytää filosofisia perusteluja.

Valmentaja tuloksen tekijänä

Aristoteelisesta näkökulmasta tarkasteltuna eettinen valmentaja on ihminen, joka toimii omien arvojensa mukaan tuloksista riippumatta.

Onko tällainen ihminen hyvä valmentaja? Eikö hyvä valmentaja ole henkilö, joka pyrkii mahdollisimman hyviin tuloksiin? Seurausetiikan näkökulmasta oikeita tekoja ovat ne, joiden seuraukset ovat hyvät. Tällöin esimerkiksi nöyryyttävä käytös yksittäistä pelaajaa kohtaan voisi olla oikein, mikäli teko johtaisi joukkueen menestykseen. Tämä ajattelutapa voi tuntua väärältä. Toisaalta yleinen tapa arvioida sitä, oliko jokin teko oikein, on tekojen lähestyminen nimenomaan seurausten kautta. Näin toimimme yleensä silloin, kun meidän täytyy valita kahden toiminnan välillä.

Seurausetiikan tunnetuin muoto on utilitarismi, jonka syntyhistoria ajoittuu 1800-luvulle. Klassinen utilitaristi **John Stuart Mill** ajatteli tekojen olevan oikein, jos ne edistävät onnellisuutta, ja väärin, mikäli niillä on taipumus tuottaa onnettomuutta. Oikeiden tekojen mittari on siis tekojen synnyttämä onnellisuus. Keskeistä utilitarisminille on niin sanottu suurimman onnellisuuden periaate (Mill, 2000, 17). Sen mukaan moraalisten tekojen tulisi tuottaa mahdollisimman suuri määrä onnellisuutta mahdollisimman monelle ihmiselle.

Oletetaan, että valmentaja voi tehdä puoli miljoonaa ihmistä onnelliseksi saamalla joukkueen voittamaan jää-

kiekon maailmanmestaruuden. Oletetaan myös, että finaalia paikan päällä seuraavista ihmisistä useat tuhannet tulevat erittäin onnellisiksi. Finaalin voittaminen vaatii kuitenkin sen, että valmentaja käskää yhden pelaajistaan taklaamaan vastustajan maalivahdin ulos pelistä. Onko käskyn antaminen oikein?

Käskyn antaminen vaikuttaisi olevan väärin ainakin siksi, että se rikkoo jääkiekon sääntöjä. Syvempi syy sille, miksi käskyn antamisen voidaan sanoa olevan väärin, on kuitenkin se, että vastustajan maalivahti loukkaantuu. Ihmisen vahingoittaminen, vaikka siitä seuraisi hyvää, ei voi olla oikein.

Koska yksilöiden arvo ja oikeudet ovat meille tärkeitä, on helppoa väittää, että eettisen valmentajan tulisi kunnioittaa maalivahdin koskemattomuutta. Mutta voiko puolen miljoonan ihmisen tekeminen onnelliseksi olla väärin? Tulisiko meidän arvostelun sijaan kehua valmentajaa, joka kykeni tuottamaan suuren määrän onnellisuutta maailmaan vain suhteellisen pientä tuskaa aiheuttaen?

Takaisin urheilun juurille

Mitä on olla eettinen valmentaja? Hyve-etiikka ja seurausetiikka tarjoavat erilaiset lähtökohdat tämän kysymyksen tarkastelulle. Teorioiden erot tuovat esiin valmentamisen sisäiset jännitteet, jotka korostuvat huippu-urheilussa.

Eikö valmentajan tule olla hyveellinen ihminen, joka ajattelee ja toivoo jokaisen urheilijan parasta? Yksilön kaltoinkohtelu tulosten saavuttamiseksi ei voi olla oikein. Toisaalta organisaatio, joukkue sekä fanit vaativat menestystä ja tällöin on luontevaa ajatella, että valmentaja on vastuussa yksittäistä urheilijaa laajemmalle ihmisjoukolle.

Onko eettinen valmentaja siis hyveellinen kättilö vai utilitaristisesti ajatteleva hyödyn maksimoija? Viisaus ei aina löydy menneisyydestä, mutta eettisen valmentajan etsinnässä ja valmentamisen jännitteitä purkaessa täytyy katse kääntää antiikkiin ja palata takaisin urheilun juurille. Mihin urheilulla pyritään? Miksi urheilemme? Vastauksemme näihin kysymyksiin määrittävät myös eettisen valmentajan roolin.

ANTTI KUUSELA, FT

lehtori, Tikkurilan lukio
aokuusel@gmail.com

LÄHTEET

- Aristoteles.** (2005). *Nikomakhoksen etiikka*. Suomentanut ja selityksin laatinut Simo Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus.
- Ksenofon.** (1960). *Sokrates: Muistelmia, Pidot, Sokrateen puolustuspuhe*. Suomentanut ja selityksillä varustanut Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- Mill, J. S.** (2000). *Utilitarismi*. Suomentaneet Kari Saastamoinen, Seppo Sajama ja Marko Järvenpää. Helsinki: Gaudeamus.
- Rindell, H., & Packalen, H.** (2020). *Yksinäistä työtä joukkueen puolesta. Selvitys jääkiekon liigavalmentajien työkuvasta kaudella 2018–2019*. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 16. Helsinki.